

Samkeppni á smásöllumarkaði með lyf á Íslandi

Skilvirkni markaða á Íslandi?

Ágúst Arnórsson

Hagfræðistofnun Háskóla Íslands

1. nóvember 2019

Inngangur

- Byggir á úttekt Hagfræðistofnunar um skipan lyfsölu hér á landi.
 - ▶ Unnið fyrir Velferðarráðuneytið.
 - ▶ Aðrir höfundar:
 - Sigurður Björnsson
 - Sigurður Jóhannesson
- Lyfjalög nr.3/1994
 - ▶ Tryggt framboð
 - ▶ Hagkvæm dreifing á grundvelli eðlilegrar samkeppni
 - ▶ Lægra verð
 - ▶ Betri þjónusta

Stutt yfirlit

- Fram undir lok 20. aldar höfðu lyfsalar sérleyfi til þess að selja lyf á tilteknum svæðum hér á landi.
- Meðal arðsemi ¹ smásala lyfja og hjúkrunarvara var um 20% 1988 til 1995.
- Arðsemi eiginfjár ² var að jafnaði 40% og fór aldrei undir 25%.
 - ▶ 10-20% algengt.
- OECD: Útgjöld Íslendinga í lyf umtalsvert meiri en mætti ráða út frá neyslutölum.
 - ▶ Álagning smá- og heilsala hér var meiri en tíðkaðist annars staðar.

¹Afkoma fyrir fjármagnsliði (e. *EBIT*) í hlutfalli við tekjur.

²Hagnaður eftir skatta deilt með eigin fé fyrra árs. *Leiðrétt fyrir verðbólgu.*

Ný lög 1994

- Lyfjafræðingum leyft að opna lyfjabúð hvar sem var á landinu
 - ▶ Urðu að hafa starfað hér á landi í þrjú ár.
- Lyfjagreiðslunefnd falið að ákveða hámarksverð á lyfseðilskyldum lyfjum.
 - ▶ Bæði í heild- og smásölu.

Skilvirkni (e. *efficiency*)

- Hagrænt atferli felst í því að fullnægja löngunum
 - ▶ Ráðstafa vörum og þjónustu
 - ▶ Takmarkanir
- *Skilvirkni*: að ganga eins langt og mögulegt er, í að fullnægja löngunum, fyrir gefnar takmarkanir.
- Í framleiðslu:
 - ▶ Framleiða án sóunar
 - Á framleiðsluðarnum
- Í ráðstöfun:
 - ▶ Framleiðslan endurspeglar valröðun neytenda
- Í jafnvægi á samkeppnismörkuðum fæst skilvirkni.

Samkeppni

- Geta markaðsaðila til að hafa áhrif á markaðsverð.
- Ef miðað er við að upplýstir neytendur leiti hagstæðustu kjara færast viðskipti til þeirra söluaðila sem bjóða lægsta verðið.
- Fari seljandi fram á hærra verð missir hann öll sín viðskipti til keppinautanna.
- Þess vegna er einungis eitt markaðsverð í jafnstöðu á mörkuðum með einsleitar vörur.³

³Neytendur geta ekki greint á milli einsleitra (e. *homogeneous*) vara.

Lyf og samkeppni

- Lyfja er neytt til að fá fram grunnverkan
 - ▶ Breyta starfsemi eða byggingu lifandi vefja í lækningaskyni
- Meginvirkni lyfja getur verið með öllu sambærileg
 - ▶ Aukaverkanir ólíkar
- Geta gengið kaupum og sölu fyrir mishá verð á sömu mörkuðum.
 - ▶ Misleitni
- Verðlagning ekki frjáls
 - ▶ Í hverju keppa þá seljendur?
 - ▶ Eru þeir í samkeppni?

Dreifing og aðgengi

Figure: Vor 2019

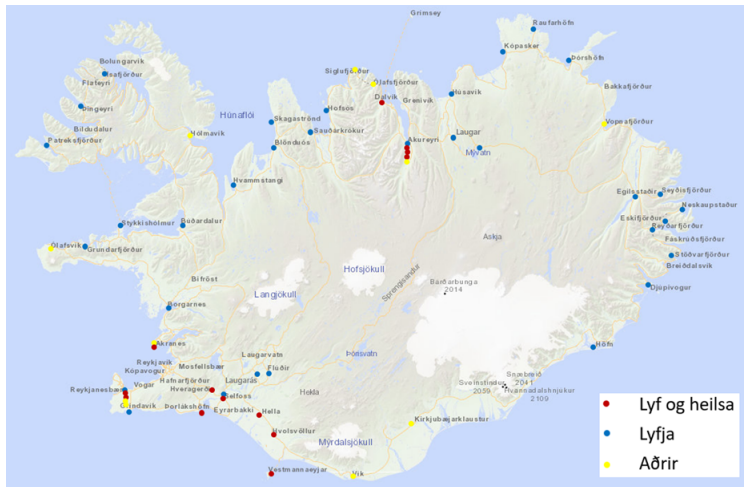
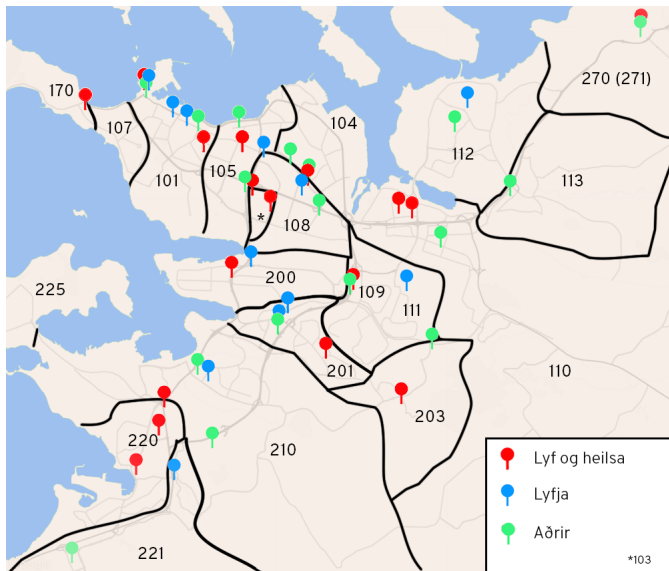
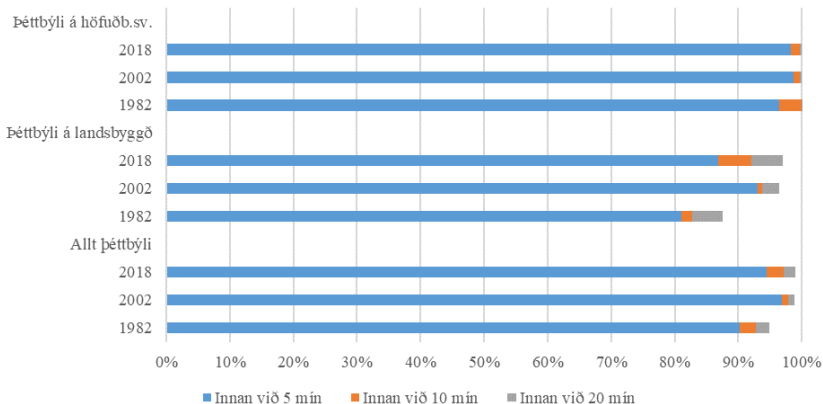

Figure: Höfuðborgarsvæðið

Nálægð við apótek

Figure: Hlutfall fólksfjölda í mismunandi aksturfjarlægð frá aptótekum

Nálægð við apótek

Figure: Hlutfall fólksfjölda undir 10 mín akstursfjarlægð

		1982	2002	2018
Höfuðborgarsvæðið		99,9%	99,8%	99,7%
Vesturland		84,8%	90,5%	91,5%
Vestfirðir		78,4%	83,0%	62%
Norðurland vestra		84,3%	82,8%	94,3%
Norðurland eystra		92,7%	96,7%	92,2%
Austurland		56,6%	91,2%	90,8%
Suðurland		80,3%	95,6%	91,4%
Suðurnes		87,9%	99,3%	100%

Þjónusta

Figure: Meðal afgreiðslutími landshluta

	Austur- land	Höfuðborgar- svæðið	Norðurland eystra	Norðurland vestra	Suður- land	Vest- firðir	Vestur- land
Vika	4,21	8,12	5,10	4,36	5,85	3,64	4,64
Virkir dagar	5,77	9,90	6,59	6,03	7,68	4,95	6,34
Helgar	0,33	3,67	1,25	0,17	1,26	0,38	0,40

Reglugerð: 9 til 18 alla virka daga

Verðsamkeppni?

- Smásalar mega veita afslætti frá hámarksverði Lyfagreiðslunefndar.
- Eiga líka að benda á ódýrasta kost í hverjum viðmiðunarflokki
 - ▶ Beina neytendum í sem ódýrust lyf.
- Framlag Sjúkratrygginga miðast við ódýrasta kost.
 - ▶ Neytendur bera því sjálfir kostnaðinn af dýrari lyfjum.

Afslættir

Figure: Hlutfall af leyfilegu hámarksverði

	Höfuð- borgar- svæði	Vestur- land og Vestfirðir	Norður- land	Austur- land	Suður- land	Suður- nes
2015	0,982	0,989	0,982	0,992	0,989	0,988
2016	0,981	0,990	0,982	0,994	0,986	0,987
2017	0,978	0,990	0,981	0,993	0,985	0,984
2018	0,979	0,989	0,983	0,991	0,986	0,982

Afslættir

Figure: Staðalfrávik frá veginu ársmeðaltali

	Höfuð- borgar- svæði	Vestur- land og Vestfirðir	Norður- land	Austur- land	Suður- land	Suður- nes
2015	-1,34	0,53	-1,34	1,34	0,53	0,27
2016	-1,27	0,75	-1,05	1,64	-0,15	0,07
2017	-1,41	0,95	-0,82	1,54	-0,03	-0,23
2018	-1,46	0,97	-0,49	1,46	0,24	-0,73

Ódýrasti kostur

Figure: Hlutfall pakkninga sem eru 3,5% dýrari en ódýrasta lyf í sínum flokki

	Höfuð- borgar- svæði	Vestur- land og Vestfirðir	Norður- land	Austur- land	Suður- land	Suður- nes
2015	58	54	61	48	51	56
2016	54	49	55	44	47	50
2017	55	50	55	46	48	51
2018	54	50	54	47	48	53

Mælikvarðar á samkeppni

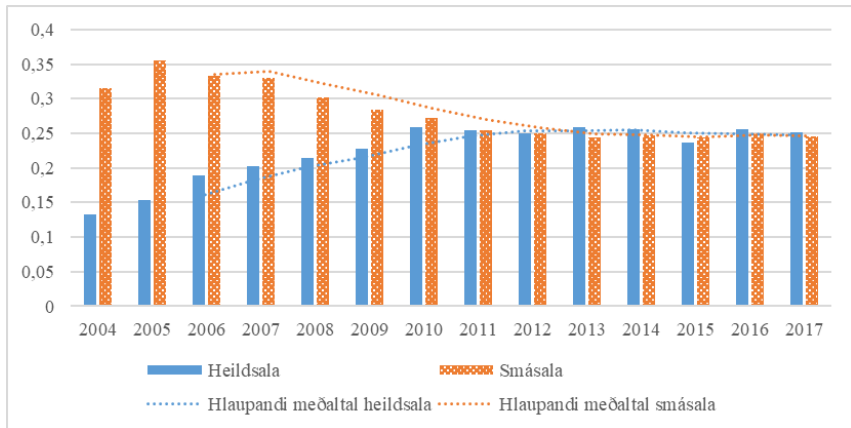
- Markaðsaðgengi (e. *contestability*)
 - ▶ Hve auðvelt er að komast inn og út af markaði
 - Lagaleg einokunarréttindi (e. *legal monopoly rights*):
 - Einkaleyfi í framleiðslu
 - Starfsleyfi
 - ▶ Stærðar-og breiddarhagræði (e. *economies of scale and scope*)
 - Forskot sitjandi markaðsaðila
 - Geta þeirra til að leggja stein í götu innkomandi
- Samþjöppun markaðshlutdeildar (e. *concentration*)
 - ▶ Fjöldi og dreifing keppinauta innan sama markaðar

Samþjöppun markaðshlutdeildar (e. *concentration*)

■ Herfindahl vísitalan

- ▶ Summa markaðshlutdeildar allra fyrirtækja á markaðnum í öðru veldi.
- ▶ Nær utan um hlutfallsstærð stærstu fyrirtækjanna.
- ▶ H á markaði með tveimur jafn stórum fyrirtækjum er t.d. $\frac{1}{2}$ og fyrir n jafn stór fyrirtæki fengist tölugildi upp á $\frac{1}{n}$.
- ▶ H : hve mörg fyrirtæki væru starfandi á markaðnum ef þau væru öll jafn stór.

Figure: Herfindahl ⁴

⁴Eftir því sem vísitalan er hærri rúmast þeim mun færri jafn stór fyrirtæki á markaðnum, sem bendir þá til meiri samþjöppunar.

Lyf enn dýrari hér

Figure: Óvegið meðaltal 27 lyfjaflokka 2018

	Meðalverð á einingu af lyfjum í 27 flokkum, Ísland=100.	Virðisaukaskattur á lyfjum	Almennur virðisaukaskattur	Verð m.v. að almennur virðisaukaskattur sé á lyfjum
Danmörk	92	25%	25%	92
Finnland	75	Ekki með	24%	93
Ísland	100	24%	24%	100
Noregur	99	25%	25%	99
Svíþjóð	83	Ekki með	25%	104